

cooperans influxu ex se indifferente, ipse vult, *subd.* voluntate absoluta, *neg.* voluntate conditionata et consequente *subd.* sub ratione qua facit, h. e. pro realitate positiva quae in eo est, *conc.* sub ea ratione qua non facit, *neg.* *Contrad. min.* facit actum qui est malus tanquam causa determinans, *neg.* tanquam causa cooperans indifferenter se habens, *subd.* sub ratione entis et actus, *conc.* sub ratione mali, *neg.*

CAPUT V.

De fine operum Dei, divinoque amore erga creaturas
divinaque iustitia ac ProvidentiaTHESIS XLIII^a

I Distinctis hinc actu divinae voluntatis, hinc effectibus eius, illius nulla est causa finalis; *II* horum vero causa finalis est divina bonitas, quae dici etiam potest ratio cur Deus velit creaturas. *III* Porro divina bonitas est finis cui ultimus operum divinorum: finis vero qui creationis est ipsa externa divinae bonitatis cognitio, amor, et laus, sive gloria extrinseca; *IV* in quo bonum quoque maximum creaturae rationalis consistit, quae est finis cui obnoxius operum divinorum.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Causalitas finis respectu voluntatis in eo consistit quod aliquid ratione suae bonitatis alliciat voluntatem alterius ad amorem sui vel desiderium. Respectu vere mediorum in eo consistit quod aliquid per se amatum aut desideratum sit ratio cur alia amentur aut desiderentur, et ad ipsum ordinentur.

Iam vero primum ens quod est prorsus independens, et omnibus aliis ratio ut sint et possint esse, nulli causae

subesse potest, atqui divina voluntas, quae est ipse Deus, est talis; ergo nulli causae subesse potest, ergo nec potest habere causam finalem. Nec causa finalis pro divina voluntate potest esse divina bonitas: nam perfectissima identitas realis est inter utramque: nihil autem est causa sui ipsius. Ita S. Thomas. Hinc August. De Genes. cont. Manich. c. 2. « Si ergo isti dixerint, quid placuit Deo facere caelum et terram? respondendum est eis ut prius discant vim voluntatis humanae, qui voluntatem Dei nosse desiderant. Causas enim voluntatis Dei scire quaerunt, cum voluntas Dei omnium quae sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas Dei, est aliquid quod antecedit voluntatem Dei, quod nefas est credere. Qui ergo dicit: quare fecit Deus caelum et terram, respondendum est ei: quia voluit. Voluntas enim Dei causa est caeli et terrae, et ideo maior est voluntas Dei quam caelum et terra. Qui autem dicit: quare voluit facere caelum et terram, maius aliquid quaerit quam est voluntas Dei: nihil autem maius inveniri potest ».

Ex quibus colliges eandem veritatem ab iis omnibus affirmari qui voluntatem Dei causam omnium rerum, qui Deum primam causam esse affirmant; atqui id omnes philosophi docent. Idem quoque diserte affirmant qui Deum dicunt sufficientissimum sibi, nullaque re indigentem. Voluntas enim quae aliqua causa finali sollicitari potest, non est sibi sufficientissima, nec nullius indiga.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Divina opera finem aliquem necessario habent propter quem facta sunt, sunt enim opera agentis per intellectum qui finem semper intendit. Quamvis enim voluntas divina nullam causam habeat, attamen quoniam rationabiliter agit, necesse est ut effectus quos vult, velit propter aliquem finem, h. e. effectus suos ordinet in aliquem finem: eorundemque effectuum ea est natura ut propter aliquem finem existere debeant. Quare et finis ultimus esse debet in quem omnes creaturae sint ordinatae. Hunc autem finem ultimum dicimus esse divinam bonitatem, quam divina voluntas necessario diligit. Unde divina bonitas ontologice sumitur prout est ipsa plenitudo του οντος,

et infinitum perfectionum pelagus, sive prout est ipsa essentia Dei boni. Quod vero hic sit finis ultimus effectuum divinorum evidens est: nam quod est causa finalis ultima rerum nequit esse aliud ab eo quod est causa earumdem prima efficiens. Etenim 1° dignitas causae finalis, cum sit perfectio simplex, competit necessario Deo, atque perfectissimo modo competere ei debet: 2° si finis ultimus rerum est aliquid praeter Deum; quoniam finis ultimus est *finis cui*, (O. C. III, de causa finali) huiusmodi vero finis est subiectum aliquod ad quod ordinatur aliud; consequens erit esse aliquod ens praeter Deum, qui sit finis ultimus operum divinorum. Iam vero huiusmodi ens vel est par, vel maius, vel minus Deo. Prima et altera hypothesis repugnat; in tertia autem hypothesis istud ens minus Deo vel ordinatur in Deum, vel non ordinatur: si ordinatur, ergo non est finis ultimus: si non ordinatur, ergo est independens a Deo, ideoque non minus, sed par Deo. Necesse ergo est ut finis ultimus rerum sit ipse Deus omnium creator, qui cuncta propter bonitatem suam a se dilectam effecerit, et ad eam retulerit. Divina igitur bonitas est causa finalis omnium rerum, *causa*, inquam, *rerum finalis*: est enim id quod amatum a Deo ratio est cur alia sint, et est id ad quod ea realiter ordinantur.

Ex probatis in hac et praecedente parte patet ratio doctrinae S. Thomae q. XIX, a. 5. Docet enim quod voluntas Dei non *propter hoc* vult hoc, si per verba *propter hoc* significetur causa finalis actus divini; sed *vult hoc esse propter hoc*, nempe vult effectus suos esse ordinatos in fines sibi convenientes, vult enim ordinem in rebus, atque omnia tandem vult propter se ipsum seu suam bonitatem, quae est ultimus finis omnium.

Subdimus divinam bonitatem, quae est causa finalis rerum, posse dici rationem cur Deus velit creaturas, seu rationem voluntatis divinae, cuius tamen nulla causa finalis esse potest. Quod ut intelligatur, advertendum est in hoc differre causam a mera ratione sufficiente, quod causa requirit distinctionem inter se et effectum, huiusque a se

ipsa realem dependentiam: id autem quod est mera ratio sufficiens potest esse idem reapse cum rationato; tantum enim postulatur ut obiectum duplicem veluti functionem praestare possit, sitque fundamentum distinctionis rationis, qua adhibita, possit concipi aliquid tanquam necessarium ut aliud sit, et hoc aliud possit concipi vel existens vel possibile saltem, si sit illud prius. Ita ratio sufficiens libertatis est intelligentia; ratio vero sufficiens adaequata cur voluntas ad hoc vel illud terminetur, complectitur etiam determinationem liberam voluntatis, a qua si fiat praecisio, non restat nisi ratio sufficiens cur possit, si velit, ad hoc vel illud terminari. Hoc posito manifestum est divinam bonitatem, vel etiam amorem suae bonitatis, rationem esse cur divina voluntas velit alia a se. Nisi enim Deus semetipsum h. e. bonitatem suam amaret, non posset alia diligere; eatenus enim possunt placere creaturae Deo quatenus sunt aliquid ipsius per participationem; et cum Deus se diligit, potest, si vult, et alia amare. Comparatis ergo his duobus quae identica sunt re, sed ratione distingui possunt, divina bonitate, et amore creaturarum vel voluntate creandi, liquet priorem esse alterius rationem ad eum modum, quo infinita perfectio est ratio necessitatis existendi. Ita Vasquez in l. p. q. XIX, a. 5. d. LXXXII, c. 2.

Atque haec est doctrina S. Thomae C. G. I, 86. « Finis est ratio volendi ea quae sunt ad finem: Deus autem vult bonitatem suam tanquam finem: omnia autem alia vult tanquam ea quae sunt ad finem. Sua igitur bonitas est ratio quare vult alia quae sunt diversa ab ipso ». Quo argumento probat divinae voluntatis posse assignari *rationem*; subdens a. seq. quod quamvis id possit, non potest tamen assignari causa.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. His generatim praestitutis quaestio succedit, quomodo nempe divina bonitas sit causa finalis omnium rerum. Distinctio quaedam finium praemitenda, ut caveamus aequivocationes in terminis, quibus non eadem semper significatio ab omnibus subiici solet. Finis est id cuius gratia aliquid fit. Duplex distingui potest:

a) *subiectum cui* bonum intenditur, *finis cui*; b) *bonum quod* intenditur, *finis qui*; hic rursus duplex: vel bonum obiective spectatum, quod appellationem retinet *finis qui*: vel possessio eius, quae speciatim dicitur *finis quo*.

Finis qui ordinatur ad *finem cui*, ut ex definitione liquet: bonum enim quod intenditur, intenditur alicui subiecto sive sibi, sive alteri. Ergo finis ultimus omnium debet esse *finis cui*. Finis ultimus diligendus est amore amicitiae, et in hac perfecta amicitia consistit felicitas hominis; ideoque in possessione felicitatis Deus erit finis ultimus non solum *qui* sed et *cui*, cui semetipsum referet beatus, gaudens de bono Dei, bonumque Dei habens pro maxima sua felicitate.

Iam vero divina bonitas, ut diximus, est finis ad quem mundus est ordinatus, mundus autem est effectus: effectus vero nequit ordinari in causam suam tanquam in finem nisi vel ad eam quodammodo perficiendam, vel certe eam manifestandam et glorificandam. Deus autem perfici nequit: ergo mundus eo spectat ut divinam bonitatem manifestet, et glorificet. Manifestatio autem fit naturis intelligentibus, eaque per se ordinatur ad amorem et laudem perfectionis manifestatae. Ergo eo tandem spectat mundus ut Deus cognoscatur, ametur, laudetur. Quae cognitio amor et laus dicuntur gloria Dei extrinseca, alia nempe ab ea cognitione, ab ea amore, et ab ea laude quibus Deus ab aeterno se ipsum cognoscit, se diligit, se laudat. Gloria autem haec extrinseca duplex cum Lessio (De Perfect. Divin. L. XIV) distingui potest, *obiectiva* et *formalis*: ea est ipsa excellentia et pulchritudo creaturarum: haec est cognitio et amor Dei atque laus et honor, qui ei exhibetur ex notitia eiusdem accepta tum ex creaturis, tum potissimum ex visione ipsius Dei. Priorem gloriam exhibent res omnes, et potissimum creaturae rationales, manifestando bonitatem Dei: altera in solis creaturis rationalibus obtinetur quae possunt cognoscere, amare, laudare Deum. Haec gloria extrinseca potest dici bonum Dei extrinsecum, quia ad Deum est ordinatum, Deoque debitum.

Quae cum ita se habeant, manifestum est 1° *finem cui*

esse ipsam divinam bonitatem h. e. Deum; *finem qui* esse gloriam extrinsecam consistentem in cognitione, amore et laude creaturarum rationalium. Etenim *finis cui* est illud subiectum quod per se diligitur, et in quod bonum aliquod ordinatur: *finis qui* est idem hoc bonum. Porro Deus ille est in quem cognitio, amor et laus creaturarum intelligentium ordinatur, quae est gloria bonumque Dei licet extrinsecum: ergo. Manifestum est 2° divinam bonitatem esse finem *ultimum cui* omnia ordinantur, quod est per se evidens; nequit ea enim in aliud ordinari: gloriam vero eius extrinsecam esse finem *ultimum qui* universae creationis: haec enim gloria est bonum extrinsecum supremum et universalius quod immediate refertur in divinam bonitatem. Hanc enim gloriam omnes res Deo tribuunt, et mali damnati, et boni gaudentes: atque ad eam refertur ipsa possessio Dei, qua fruuntur beati.

Porro si divina bonitas est finis creaturarum, creaturae ergo se habent ad eam ut media; sive ut *ea quae sunt ad finem*, ut heic loquitur S. Thomas. Advertendum est autem quod non ita sunt media, ut finis intentus sit extra ipsas, sed ita sunt media, ut finis obtinendus, qui est gloria Dei, sit in ipsis, cognitio enim, amor, laus et glorificatio divinae bonitatis est subiective in creaturis. Sunt ergo creaturae non tantum *id per quod*, sed *id in quo finis qui* obtinetur, qui *fini cui* subordinatur.

Quod modo docuimus divinam bonitatem esse finem ultimum cui operum divinorum, docet quoque S. Thomas, cum probat finem Dei non esse aliquod bonum acquirendum sibi, sed communicandum. Cuius rei demonstratio his continetur. Omne agens agit propter finem seu propter bonum: agens vero intelligens etiam propter amorem boni. Agens autem ad extra sive aliquid efficiens vel agit propter amorem finis sibi extrinseci, vel propter amorem finis, qui sit sibi intrinsecus. In prima hypothesi agit propter aliquid acquirendum sibi saltem indirecte. In alia hypothesi, si ad extra agit propter amorem boni iam a se possessi, nequit

agere, sive efficere, nisi ut hoc bonum communicet. Atqui Deus non potest agere propter aliquid extrinsecum sibi. Ergo. Iam vero divina bonitas communicatur primum prout in rebus existit quaedam participatio eiusdem, quae participatio in hoc consistit quod sint effectus plus minus similes Deo. Communicatur deinde speciali modo se cognoscentibus et amantibus, potissimum si cognitio sit intuitiva, et amor huic cognitioni proportionatus; vere enim tunc Deus a creatura possidetur. Porro prima communicatio eo spectat ut divina bonitas manifestetur; manifestatio ergo haec, quae est gloria extrinseca, est *finis qui* intenditur: id vero quod manifestatur, quae est ipsa divina bonitas, est illud subiectum *cui*, seu in cuius gloriam manifestatio ordinatur. Altera vero communicatio specialis, ad quam prima quoque est ordinata, eo redit ut *finis qui* intenditur, sit cognitio et amor creaturarum: divina autem bonitas sit obiectum et terminus, in quem tendit huiusmodi cognitio et amor: h. e. divina bonitas sit *finis cui* gloria ea extrinseca refertur. Igitur cum dicitur divina bonitas ut communicanda esse finis creaturarum, si huius sententiae analysis instituatur, illud idem reapse affirmari dicendum est quod nos probavimus, *finem* nempe *ultimum cui* esse divinam bonitatem, *finem ultimum qui* esse gloriam extrinsecam.

Dices: si Deus bonis extrinsecis non eget, cur ergo quaesivit gloriam hanc extrinsecam? Respondeo cum Lessio l. c. quod alia est ratio voluptatis et commodi, alia gloriae, laudis, honoris. Ea enim quaeruntur ut subiectum intrinsece perficiatur; et quia Deus hoc pati nequit ab ullo, non potest ipse velle creata bona ob suam voluptatem et utilitatem. Gloria vero, laus honorque expeti possunt ea tantum ratione, quia subiectum dignum est iis, idemque subiectum diligitur. Et ea quidem bona ita extrinseca sunt, ut non sit opus iis perfici subiectum ad quod ordinantur: per se enim signum sunt perfectionis existentis, non causa perfectionis. Deus quidem hac intrinseca gloria absque ullo detrimento suae felicitatis carere poterat, ideoque necesse non fuit eam velle: potuit tamen velle, quia bonitas divina digna est ea gloria.

Ratio autem ultima determinans existentiam eius fuit libera voluntas Dei.

DEMONSTRATIO IV. PARTIS. Porro in hoc *ultimo fine qui* positum est quoque maximum bonum creaturae intelligentis. Nam in cognitione et amore Dei posita est felicitas creaturae rationalis, quare Deus consequendo finem illum propter quem condidit creaturas, illud etiam obtinet ut creaturae rationales sint felices; finisque Dei et creaturae rationalis sub diverso respectu est idem, divina nempe bonitas cognoscenda, amanda, fruenda finis est creaturae, et Dei, sed creaturae ut bonum consequendum, Dei ut bonum communicandum.

Hinc omnia opera divina eo etiam spectant ut creaturae rationales sint felices; quapropter si comparentur inter se opera omnia Dei, intelligentes nempe et irracionales creaturae, liquet has alteras omnes factas esse immediate propter creaturas intelligentes, ipsasque esse finem immediatum, ad quem diriguntur omnia; finem proinde *cui*, secundum Deum, operum divinatorum. Sane ceteras creaturas factas esse tum propter homines, tum etiam propter alias creaturas rationales sive intelligentes, illud evincit quod factae sunt in manifestationem divinarum perfectionum, quae manifestatio locum habere nequit nisi in creatura cognoscente. Unde notitia omnis quae de his rebus haberi potest, ac delectatio huiusmodi notitiam consequens, sunt bona quae Deus creaturis rationalibus praeparavit. Quare Deus ita est finis creaturae intelligentis ut sit eius finis proximus: ea enim existens in supremo ordine entium nequit in commodum alterius creaturae tanquam suum finem proximum ordinari. Ceterarum vero creaturarum ita Deus est finis, ut proximus earundem finis sit creatura intelligens, quae iis utens refert laudem et honorem Deo.